

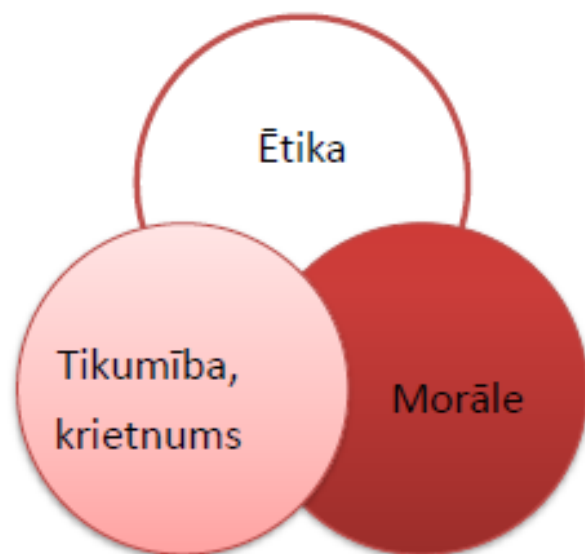
Akadēmiskās pētniecības ētika

Dr. phil. vadošā pētniece
Skaidrīte Lasmane
LU SZF
2020. gada 16.maijā

FLPP

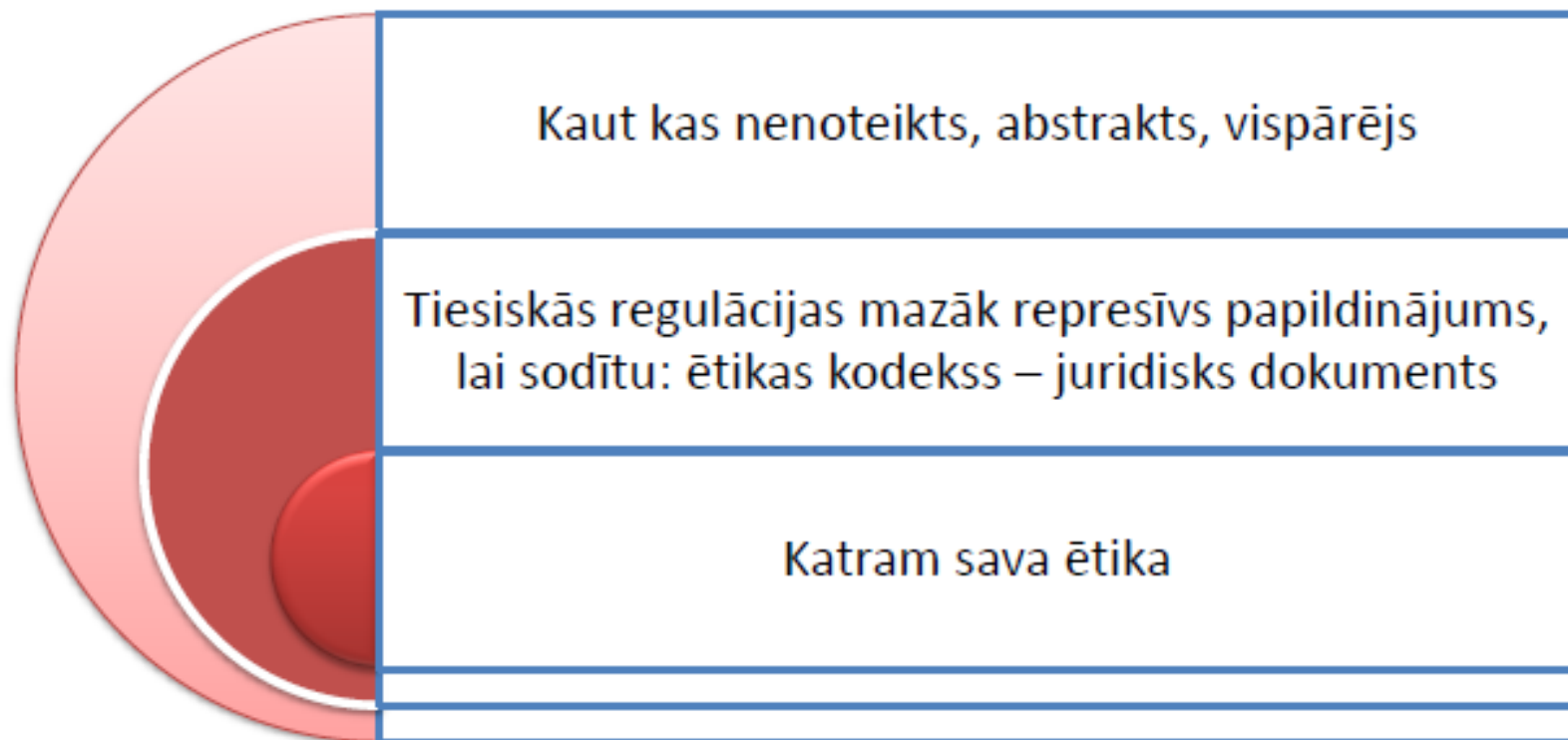
FUNDAMENTĀLIE UN
LIETIŠĶIE PĒTĪJUMU
PROJEKTI

Projekts par labāku, jēdzīgāku, pilnīgāku, bagātāku, ērtāku, veselīgāku, atzītāku dzīvi

Ieteikumi piedāvāti kultūrā: profesionālajā /ikdienas pieredzē, filozofijā, zinātnē, mākslā, tiesībās

Kā ētiku saprot Latvijā?

Profesionālā triāde

Tikumi

Principi, normas,
vērtības

Konsekvences,
sekas

Ko man darīt?

Kādam būt?

1. Normatīvisms, vērtības, principi -- ko drīkst un ko nedrīkst darīt?
2. Kā kopt, pilnveidot, bagātināt sevi kopsakaram, saesībai ar citiem?

Pētniecība

**Pētniecība- teorētisku
un praktisku zināšanu
radīšana/ražošana**

Virzieni

Kognitīvais

- Valoda

Sociālais- juridiskais, ētiskais utt.

- Normatīvais, vērtību domāšana, subjektīvais

Kas ir pētniecība 20 gadsimtā ?

Kāda ir zinātnieka/ pētnieka loma kvantitatīvajos un kvalitatīvajos pētījumos/zināšanu ieguvē?

Zināšanu konstruēšana, pateicoties apziņas aktivitātēm. No pozitīvisma līdz konstrukcionismam un dekonstrukcijai

Notikuma daudzās interpretācijas, izejot no katra saprašanas, interesēm, nodomiem un ieloga.

Idejas radītas, nevis atklātas pētījumā kā jau esošas, kaut arī kaut kam reālajā pasaulē tām jāatbilst. Kam? Ar kādu mērķi?

Zinātnes/ pētniecības ētikas izpausmes

- ▶ **patiesums un precizitāte, kas atbilst pētniecības kognitīviem aspektiem**
- ▶ **skaidri pateikta, loģiska doma, kas atbilst valodas un komunikācijas aspektam**
- ▶ **profesionāli cilvēciskas īpašības-** uzcītība, pamatīgums, godprātība, atbildība, kas virza patiesam un gudram/ tālredzīgam/daudzpusīgam, nevienkāršotam rezultātam kopā ar pašrefleksiju par savu ietekmi uz pētniecību un tās rezultātiem
- ▶ Veidojas tas, ko sauc par zināšanām: fakti, konceptuāla (jēdzienu) valoda, teorijas. Apzināti mērķi, kāpēc pētniecības piepūle (jēga) nepieciešama: **saprast un pārveidot.**

Attiecības ar realitāti: Objektivitāte? Patiesība? Patiesums? Pareizība?

«Datu vākšanu un analīzi tradicionāli uzskata par « objektivitāti». Taču mūsdienās mēs visi zinām, ka objektivitāte kvalitatīvajā pētījumā ir mīts»
(Juliet Corbin, Anselm Strauss.(2008) *Basics of Qualitative Research*, 3e. Los Angeles, London etc: SAGE Publications, p.32)

Nevis realitāti izslēgt vai noliegt, aizmest, bet izvairīties no parastas, dogmātiskas attieksmes pret realitāti

Neutralizēt ikdienas, dabiskos, vienkāršotos priekšstatus par realitāti.

Postpatiesība?

Joel Marks (Yale): «Ir jāklūst īpaši uzmanīgam (scrupulous) un savus apgalvojumus drīzāk jāizsaka ar frāzēm» es uzskatu» vai «man šķiet», nevis apgalvojot, ka kaut kas «ir paties» un balstot to uz epistemoloģiska pamata....

Pastāv daudzi veidi, kā izteikt un apliecināt pārlicību par patiesību arī bez vārda « paties» (true) izvērsta lietojuma.»

(Joel Marks. *An Answer to Pilate*. *Philosophy Now*, issue 100, January/ February 2014, p.33).

LU Akadēmiskās ētikas kodekss

- 3.1.2.1. Zinātniskā darbība ir balstīta uz intelektuālu godīgumu un veicama iespējami augstā kvalitātē, rūpējoties par nozares un zinātnes attīstību kopumā un sniedzot ieguldījumu sabiedrības labklājībā. Veicot zinātnisko darbību, pētāmo parādību analizē daudzpusīgi un plašākās kopsakarībās, nepieļaujot tendenciozitāti un selektīvu interpretāciju.

Par ko jādomā valodas lietojumā

1. Valoda digitālajā vidē un tulkojumi;
2. Zinātniskās terminoloģijas tulkojumi, pārņemot internacionālismus, ne anglicismus; letonika-valodniecība
3. Globālās ietekmes- digitālā komunikācija- ja apzinās valodas nozīmi, neapdraud (?), jo Eiropa atzīst nācijvalsti
4. Sarunu valoda ir kultūras un pašapziņas jautājums- latviešu kopienā: vulgārums, kas padomju nomenklatūras mantojums (spēks, bez argumentiem, agresivitāte, varmācīga uzspiešana)

Informācijas ētika

- Atbildība par pētniecības procesu un rezultātu;
- Cieņa pret citu intelektuālo īpašumu;
- Cieņa pret privātumu- datu aizsardzība;
- Dati- informācija , kas ir uzglabāta skaitļu, burtu un simbolu veidā.

(Darja Šmite, Dainis Dosbergs, Juris Borzovs.(2005). Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati. Rīga: LU Akadēmiskais Apgāds, 31. lpp.)

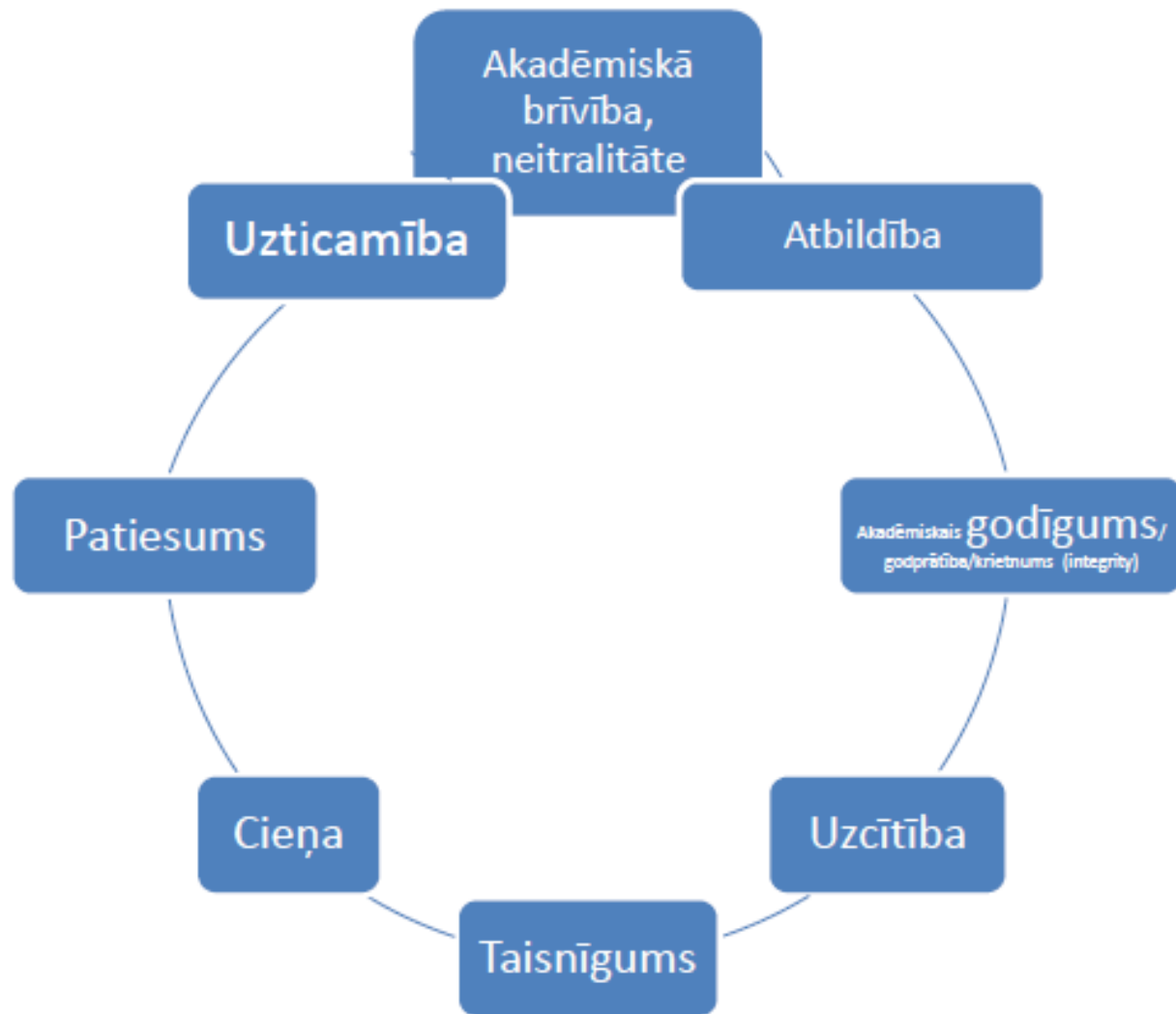
Raiņa plaģiāts?

Upīša raksts «Divas amacones»: «Viņa operē vienīgi ar neatzītas dzejnieces histēriju un aušīgu bramanību, bet tās nu nau tās īstās īpašības, ar kurām sacelt troksni un putekļus un pievērst sev nopietnu ļaužu uzmanību. Emīlijas Prūsas pašas labā varētum tikai vēlēties, lai Rainis patiešām būtu paņēmis viņas sižetu. Tad viņa redzētu, kā jārīkojas, lai no par sevi nedzīvas un nevērtīgas vielas iznāktu dzīvs un pārlicinošs dzejas darbs.»

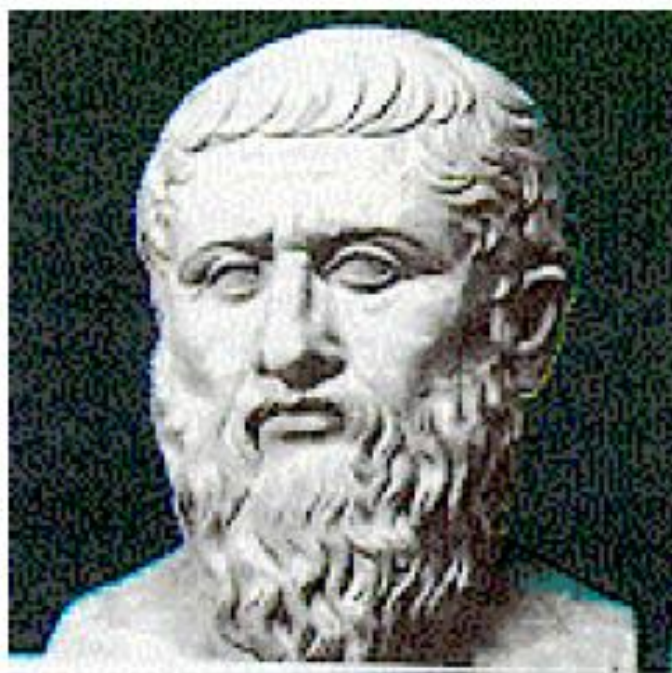
Domas, 1924, 9. nr.) (Rainis.(1986). Kopoti raksti, 25. sēj. Rīga: Zinātne, 463. lpp.)

Emīlija Prūsa (1878-1950)- Rainis nepieņem repertuārā Prūsas lugu «Dzejnieks Sienāzis», kam seko publikācija « Latvī» 1924. gada 12. oktobrī ar 12 punktiem, kuros līdzība parādīta ar Raiņa «Mušu ķēniņu». Atspēkojumu « Latvis» npublicē, polēmikā Rainis neiesaistās.

Zinātnieka ētikas principi

Platons

Sokrats:

"Kāds cilvēks, vedot pāri upei, esot teicis: "Tā pati parādīs". Tāpat arī mums, Teaitēt, - ja virzīsimies soli pa solim uz priekšu, varbūt tieši pats šķērslis parādīs to, ko meklējam, bet ja paliksim uz vietas, tad neko arī nenoskaidrosim".

(Platons (2008). Teaitēts. Rīga: Liepnieks & Rītups, 155. lpp.)

Dilemmas : www.Doctus.lv, 2010, nr. 5.

Dilemma: sarežģīta situācija/ gadījums -- divi risinājumi, abi nepilnīgi
Jāpārrunā savā starpā, jālūdz padoms ētikas komisijā/ padomē

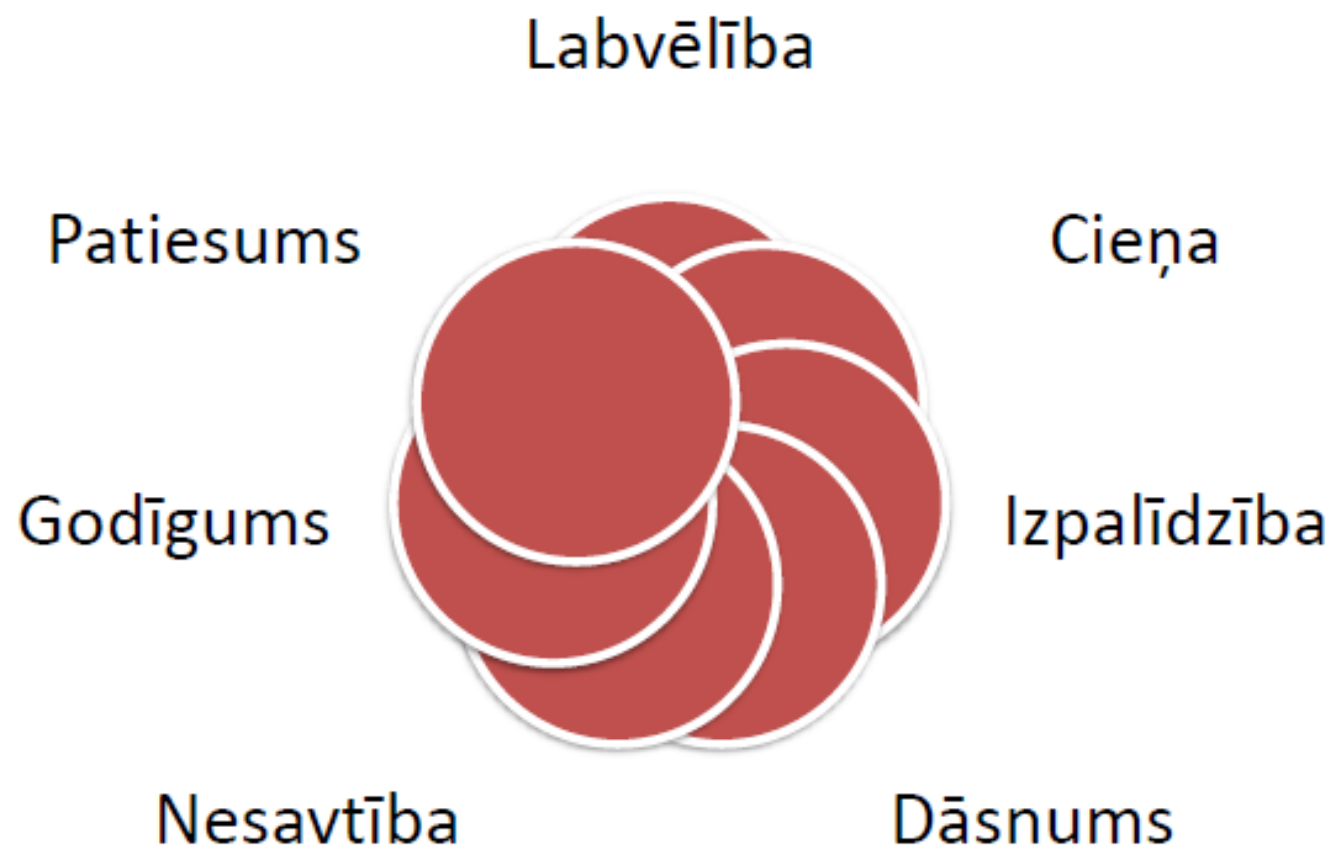
Kolēģa kļūdu komunikācija

Aprunāšana

Dalīšanās

Subordinācija – vara, autoritāte un drosme iebilst vai pakļaušanās

Kolēģialitātes principi

Attiecības ar kolēģiem

- Dens Brauns: *Konsorciju arī agrāk daudzreiz bija algojuši paranojas pārņemti zinātnieki un inženieri, kuri deva priekšroku darbam ārkārtējā noslēgtībā, lai viņu vērtīgās idejas neviens nenozagtu.* (Dens Brauns. (2013). *Inferno*. Rīga: Kontinents. 277. lpp.)
- « *...parasti viņam pietika prāta neierosināt kādu uzdevuma izpildes secības pārkāpumu.*» (Dens Brauns, 279. lpp.)

"Es sevi pārāk labi pazīstu, lai ticētu gluži tīram
tikumam".

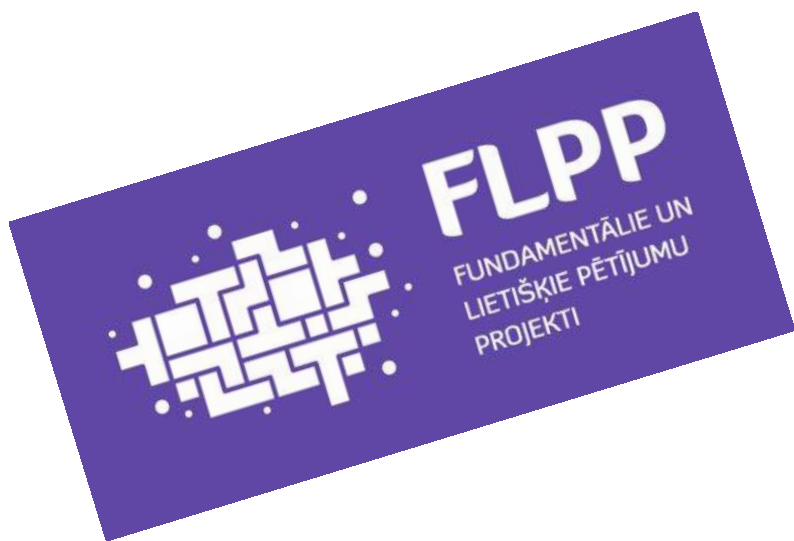
(Albērs Kamī (1989). Rīga: Omnia Mea, 288. lpp.)

Literatūra

- Juliet Corbin, Anselm Strauss.(2008). *Basics of Qualitative Research*, 3e. Los Angeles, London etc: Sage Publications *Qualitative Inquiry*, February 2016, vol. 22, 2: pp. 87-98., first published on December 31, 2015
- Neil W. Hamilton. (2002). *Academic Ethics. Problems and materials on professional conduct and shared governance*. USA: American Council of Education
- Yvonna S. Lincoln, Gaile S. Canella. Ethics and the broader rethinking/ reconceptualization of research. ASV
- Norman K. Denzin & Yvonna S.Lincoln (eds.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, Ca: Sage
- Teresa L. McCarty. (2011). *Ethnography and Language Policy*. New York and London: Routledge

- Jay Marlow and Tolich Martin. Shifting from research governance to research ethics: A novel paradigm for ethical review in community-based research. *Research Ethics*, December 2015; vol. 11, 4: pp. 178-191., first published on May 13, 2015

- Corinne Squire, Mark Davis, Cigdem Esin, Molly Andrews, Barbara Harrison, Lars-Christen Hyden& Margareta Hyden. (2015). *What is narrative research?* London, New Delhi, New York, Sydney
- Hella von Unger. Reflexivity Beyond Regulations: Teaching Research Ethics and Qualitative Methods in Germany. *Qualitative Inquiry*, vol. 22., nr.2, February 2016
- Darja Šmite, Dainis Dosbergs, Juris Borzovs.(2005). *Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati*. Rīga: LU Akadēmiskais Apgāds
- **Žurnāli:** Journal of Empirical Research on Human Research Ethics
- Research Ethics
- Qualitative Inquiry etc.

PALDIES!